

DOI: <https://doi.org/10.5281/zenodo.13924109>

BOSHLANG‘ICH SINFLARDA UNLI VA UNDOSH TOVUSH VA HARFLARNI O‘RGANISHDA DIDAKTIK O‘YINLARDAN FOYDALANISH

Sattorova Xadicha Jabborovna

Nizomiy nomidagi TDPU
BTOO‘M kafedrası dotsenti

АННОТАЦИЯ

Mazkur maqolada unli va undosh tovush va harflarni o‘rganishda didaktik o‘yinlardan foydalangan holda tashkil etish, o‘quvchilarni mustaqil fikrlashga undaydigan savol, topshiriqlardan o‘rinli foydalanish masalasi yoritilgan. Shuningdek, didaktik o‘yinlarning o‘quvchilarini o‘qish, yozish va tushunish darajasini oshirishdagi hamda o‘quv materiallarini o‘zlashtirish sifatini oshirishdagi ahamiyati o‘z aksini topgan.

Kalit so‘zlar: didaktika, didaktik o‘yin, ko‘nikma, ta‘lim sifati, o‘qish malakasi, savol va topshiriqlar.

АННОТАЦИЯ

В данной статье рассматривается вопрос организации использования дидактических игр, вопросов, побуждающих учащихся к самостоятельному мышлению, а также правильного использования заданий при изучении гласных, согласных и букв. Также отражено значение дидактических игр в повышении уровня чтения, письма и понимания учащихся и в повышении качества усвоения учебного материала.

Ключевые слова: дидактика, дидактическая игра, умения, качество образования, навыки чтения, вопросы и задания.

ANNOTATION

This article examines the issue of organizing the use of didactic games, questions that encourage students to think independently, as well as the correct use of tasks when studying vowels, consonants and letters. It also reflects the importance of didactic games in improving the level of reading, writing and understanding of students and in improving the quality of assimilation of educational material.

Keywords: didactics, didactic game, skills, quality of education, reading skills, questions and tasks.

O‘quv mashg‘ulotlarini qiziqarli, o‘qituvchi va o‘quvchi hamkorligiga tayanuvchi o‘zaro faol munosabatlar asosida tashkil etishda yangi pedagogik texnologiyadan foydalanish ta’limiy va tarbiyaviy zaruratga aylandi. Respublikamiz prezidenti SH.M.Mirziyoyev: “Yoshlarimizning mustaqil fikrlaydigan, yuksak intellektual va ma’naviy salohiyatga ega bo‘lib, dunyo miqyosida o‘z tengdoshlariga hech qaysi sohada bo‘sh kelmaydigan insonlar bo‘lib kamol topishi, baxtli bo‘lishi uchun davlatimiz va jamiyatimizning bor kuch va imkoniyatlarini safarbar etamiz”¹ -degan edilar.

O‘quvchini mustaqil fikrlashga, ijodkorlikka undovchi, faolligini oshirishga xizmat qiluvchi yangi pedagogik texnologiyalar, didaktik o‘yinlar ta’lim jarayonidan o‘rin oldi.

Ma’lumki, boshlang‘ich sinfga qabul qilinib, maktab ostonasiga ilk qadam qo‘ygan bolaning faoliyatida o‘yin asosiy o‘rinni egallaydi. O‘yin ularning eng sevimli mashg‘uloti bo‘lib, ular har qanday mashg‘ulotni o‘yin bilan uyg‘unlashtirishga harakat qiladilar. Boshlang‘ich ta’lim davrida o‘quvchilarning aqliy va jismoniy faoliyatini tashkil qilishda didaktik o‘yinlar alohida ahamiyatga ega. Didaktik o‘yinlar jarayonida o‘quvchilar o‘yin qoidalariga qat’iy rioya qilishga o‘rganadilar, inoqlik his – tuyg‘ulari, dunyoqarashlari shakllanib boradi.

Ta’lim jarayonida didaktik o‘yinlar o‘quvchilarning xususiyatiga ko‘ra tashkil etilishi kerak. Bu esa ularga bilim berishni yengillashtirishga, ko‘rgazmalilikni ta’minlashga qaratilgan bo‘lib, o‘quvchilarni toliqtirmaslik, zeriktirmaslik imkonini yaratadi.

Quyida 1-sinf «Ona tili» darslarida qo‘llash mumkin bo‘lgan didaktik o‘yinlar mazmuni bilan tanishtiramiz..

Ona tili darslarida unli va undosh tovushlarni o‘rganishda ”O‘zim tekshiraman“, „«U qaysi harf?“, ”Topag‘on“, ”Noto‘g‘ri jumla“, ”Bo‘lishi mumkin emas“,

¹ Mirziyoyev SH.M. Erkin va farovon, demokratik O‘zbekiston davlatini mard va olijanob xalqimiz bilan birga quramiz. Xalq so‘zi // 2016-yil 16-dekabr.

“Harflarni top”, ”O‘qib ko‘r-chi”, ”Davom ettir”, ”Safar”, ”Sirli so‘z”, ”Zanjir”, ”O‘yin – topishmoq”, ”Bu meniki”, ”Tez javob”, ” o‘yinlarda foydalansak dars samaradorligini oshiradi.

“**U qaysi harf?**” o‘yinida, stol ustiga bir qancha harflar tasviri teskari terib qo‘yiladi. O‘qituvchi shu harflardan birortasini ta‘riflaydi. O‘quvchilar shu belgilar asosida gap nima haqida borayotganligini topadilar.

Bu o‘yinning afzallik tomoni shundaki, undan dars davomida o‘quvchilar diqqatini jamlash, qo‘llarga dam berish maqsadida yoki yangi tovushlar bilan tanishtirish, ona tili darslarida yangi mavzuni bayon qilish jarayonida ham foydalanish mumkin.

Bu o‘yin o‘quvchilarda, ziyraklik, sinchkovlik sifatlarini va mustaqil fikrlash malakalarini shakllantirishga yordam beradi. Bundan tashqari, bu o‘yindan dam olish daqiqalarida ham unumli foydalanish mumkin.

1-variant: U aylana shaklida. Uni biz uchun mo‘tabar bo‘lgan insonga murojaat qilish uchun ishlatamiz.

(Javob: ”O”)

2-variant: U P harfining o‘rtog‘idir. Bizning nafas olish organimiz shu harf bilan boshlanadi.

(Javob: “B”)

3-variant: U shunday harfki, unda ikta harf ishtirok etgan, biz bu harf yordamida dunyodagi eng mehnatkash jonzotning bosh harfini bilib olishimiz mumkin.

(Javob: “CH”)

“**Davom ettir**” o‘yinida, o‘qituvchi ma‘lum bir so‘zning boshini boshlab beradi. O‘quvchilar uni davom ettiradilar. Bunda o‘quvchilarda ziyraklik qobiliyati rivojlanib, so‘z boyligi ortadi. Bundan tashqari, ularda mustaqillik, o‘z kuchiga ishonch hissi rivojlanadi.

“**Davom ettir**” o‘yinida ona tili, o‘qish darslarida yoki darsdan tashqari mashg‘ulotlarda foydalanish mumkin.

1-variant: “ Zabar..., ep..., kish...”

2-variant: “Ha., sa., kompyu... ”.

3-variant: “kutub..., muqad..., o‘quv..., hayvo...”.

Harakatli o‘yinlarga quyidagilar kiradi: “ U nima qilyapti?”, ”Jonli hikoya” va “Quruvchi”.

“**U nima qilyapti**” o‘yinida, o‘quvchilardan biri bolalar oldiga chiqib harakat qiladi. O‘quvchilar jamoasi birgalikda uning harakatlarini izohlab berishlari lozim. Bunday o‘yin o‘qish va ona tili darslarida o‘quvchilar nutqini o‘stirish, ziyraklik va zeriktirmaslik uchun o‘tkaziladi.

“**Jonli hikoya**” o‘yinida, o‘qituvchi so‘zlar yozilgan qog‘ozlarni o‘quvchilarga tarqatib beradi. Shundan so‘ng o‘qituvchi o‘quvchilarga hikoya qilib beradi. (Qog‘ozlarda yozilgan so‘zlar birgalikda shu hikoyani hosil qiladi.) O‘qituvchi hikoyani ikkinchi marta o‘qib berganda o‘quvchilar qo‘llaridagi qog‘ozlarni shunday ketma-ketlikda joylashtirishlari kerakki, qog‘ozlarga yozilgan so‘zlar bir butun hikoyani hosil qilishi lozim. Bu o‘yinni o‘tkazishda darslikdagi hikoyalar yoki darslikdan tashqari hikoya va ertaklardan foydalanishlari mumkin.

1-variant: Bahor kelishi bilan havo iliy boshlaydi. Daraxtlar gullab, maysalar ko‘kara boshlaydi.

2-variant: Olimjon ko‘chada yig‘layotgan bolani ko‘rib qoldi. U koptogini ariqqa tushirib yuboribdi. Olimjon bolaning koptogini olib berdi.

3-variant: O‘rmon shohi sher yig‘in o‘tkazdi. Ular tulkixonning ishlarini muhokama qildilar. Tulkixon aybini bo‘yniga oldi.

“**Quruvchi**” o‘yini o‘quvchilarni guruhlariga bo‘lib, harflar va tovushlar mavzusini mustahkamlash qismida yoki darsdan tashqari vaqtda o‘tkazilishi mumkin. O‘qituvchi avvaldan darsga tayyorgarlik ko‘rib, qog‘ozdan yoki penoplast bo‘lakchalaridan “g‘ishtchalar” yasaydi va bu “g‘ishtchalarga” savol yozilgan qog‘ozchalarni yopishtirib chiqadi. “g‘ishtchalar” soni o‘quvchilar soniga teng yoki ko‘p bo‘lishi kerak, guruhlariga “minora” yoki “devor” qurishlari uchun joy ajratiladi. Har bir guruhdan bittadan bola chiqadi va “g‘ishtcha” ni olib savolni o‘qiydi. Agar savolga bolalar to‘g‘ri javob topsalar o‘zlarining “maydoncha”

lariga “g‘isht” ni teradilar. Agar noto‘g‘ri javob bersalar, o‘qituvchi “g‘ishtcha”ni olib qo‘yadi. O‘yin shu tahlidda barcha o‘quvchilar bittadan “gishtcha” olib bo‘lgunlarga qadar davom etadi. “Qurilish maydonchasi” da eng ko‘p g‘isht tergan o‘quvchilar guruhi g‘olib hisoblanadi. Masalan:

1. Jarangli undoshlar qaysilar?
2. Unlilar soni nechta?
3. O‘zbek tilida nechta tovush bor?
4. Harf birikmalarini sanang...

“**Nima yo‘qolib qoldi**” o‘yinida, stol ustida bir necha harflar sur‘ati tushirilgan kartochkalar joylashtiriladi. O‘quvchilar stol ustini yaxshilab kuzatib, harflarni eslab qoladilar. Shundan so‘ng o‘qituvchi o‘quvchilarga bildirmasdan ularning bittasini olib qo‘yadi. O‘quvchilar stol ustidan nima yo‘qolib qolganini topishlari lozim. Bu o‘yindan darsda va darsdan tashqari mashg‘ulotlarda foydalanish mumkin.

So‘z o‘yini. O‘quvchilar guruhlariga yoki qatorlarga ajratiladi. Har bir guruh boshidagi o‘quvchiga har xil harf yozilgan qog‘oz tarqatiladi. O‘yin boshlangunga qadar guruh ishtirokchilari qog‘ozga qanday harf yozilganligini ko‘rmasliklari lozim. O‘qituvchi buyruq berishi bilanoq, boshlovchi o‘quvchilar qog‘ozni o‘nglab qarab, unda yozilgan harfni ko‘radilar va shu harf bilan boshlanadigan so‘z topib turgan o‘quvchiga uzatadilar. Guruh yoki qator oxiridagi o‘quvchi oxiri tugagach, qog‘ozni o‘qituvchiga keltirib topshiradi. O‘yinni birinchi bo‘lib tugatgan va so‘zlarni to‘g‘ri yozgan o‘quvchilar guruhi g‘olib sanaladi.

“**Harflarni o‘zgartirib, so‘z tuzing!**” o‘yini

Bunda xattaxtaga so‘zlar qator qilib yozib qo‘yiladi. O‘quvchilar 2 guruhga bo‘linadilar. Undosh harflarni o‘zgartirib, yangi so‘zlar tuzishlari kerak bo‘ladi.

Ushbu o‘yin o‘tilgan undosh harflarning o‘quvchilar ongida mustahkam o‘rin egallashida va lug‘at boyligining oshishida xizmat qiladi.

“**Bu qanday so‘z**” o‘yini

So‘z uch harfdan iborat. Birinchi harf alifboda o‘n 16-o‘rinda, keyingisi 15-o‘rinda va oxirigisi 1-chi o‘rinda turadi. Bu so‘zni topib daftarga yozish. O‘yin shu tariqa davom etadi.

Bu o‘yin o‘quvchining xotirasini mustahkam va chaqqon bo‘lishga undaydi

Yuqorida berilgan o‘yinlarning barchasi tovush va harflar haqidagi bilimlarni o‘quvchilarning xotirasidan mustahkam o‘rin egallashida xizmat qiladi.

Demak, Ona tili darslarida didaktik o‘yinlardan foydalanish o‘quvchilarni topqirlik, sezgirlikka, hozirjavoblikka o‘rgatiladi va ta’limi samaradorligini oshiradi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO‘YXATI

1. SH.M. Mirziyoyev Erkin va farovon, demokratik O‘zbekiston davlatini birgalikda barpo etamiz. Toshkent –“O‘zbekiston” -2016.56 B.

2. Azizxo‘jaeva N.N. Pedagogik texnologiya va pedagogik mahorat. – Toshkent: TDPU, 2006.

3. Хамраев М.А. Изучение некоторых дополнительных значений указательных местоимений узбекского языка. - Scientific Journal Impact Factor 2023: 5.789

4. Sh.U.Sariyev, G.U.Rahmanova. O‘zbek adabiyotini o‘qitishda yangi pedagogik texnologiya usullarini qo‘llash. – T.: Science and innovation, 2022. – 531-533-b.

5. Пардаев Б.У. Компоненты и факторы социализации школьников,

6. Sh.U.Sariyev. Boshlang‘ich sinf o‘quvchilarining nutqiy kompetensiyalarini rivojlantirishda folklor namunalarning ahamiyati // PEDAGOGS, 2023/6/22.